

Waterlands Archief

Betrouwbaar geheugen van Waterland

Voor een betrouwbaar geheugen

Uitvoeringsplan 2018-2021

Definitief

Versie 1.0

20-12-2017

Samenvatting

Voor u ligt het plan 2018-2021 van het Waterlands Archief met een nieuwe missie: *Het Waterlands Archief is het betrouwbare geheugen van de regio Waterland*. Onze nieuwe slagzin is daarom *Betrouwbaar geheugen van de regio Waterland* en de titel van dit plan *Voor een betrouwbaar geheugen*. Het Waterlands Archief staat de komende jaren voor de opgave om de huidige werkzaamheden te continueren en tegelijkertijd de omslag te maken naar een nieuwe invulling van haar taken. Het Waterlands Archief moet hierbij ‘van buiten naar binnen denken’ en daarmee in een meer faciliterende rol komen. Dat vraagt om meer netwerken en samenwerken met partners en om aanwezigheid op (virtuele) plaatsen waar ons publiek komt.

Waarom en waartoe is het Waterland Archief? Het Waterlands Archief heeft verschillende maatschappelijke functies: collectief geheugen, duurzaam toegankelijke bron van informatie, betrouwbare informatiebron, toezichthouder en expertisecentrum. Uit het voorgaande wordt de volgende maatschappelijke waarde afgeleid: *Het Waterlands Archief is het betrouwbare geheugen van de regio Waterland*. Het Waterlands Archief maakt de komende jaren zijn maatschappelijke waarde onder deze titel waar. Wat moeten wij daarvoor doen? Deze vraag is in het hoofdstuk Meerjarenprogramma in ieder deelprogramma beantwoord met doelen. Bij die doelen is ook de vraag met wie we het doel willen bereiken beantwoord. Het Waterlands Archief gaat de komende jaren ‘op reis om haar rol in het nieuwe landschap te onderzoeken. Flexibiliteit en keuzemomenten zijn belangrijk in die reis. Het Waterlands Archief treedt daarbij meer naar buiten om te onderzoeken waar het een bijdrage kan leveren.

Het Waterlands Archief verkent in de periode 2018-2021 specifiek onderstaande nieuwe doelen.

1. *In samenwerking met de historische verenigingen de functie collectief geheugen invullen.*
2. *In samenwerking met de onderwijsinstellingen de functies collectief geheugen en betrouwbare informatiebron invullen.*
3. *In overleg met de aangesloten overheden de functie betrouwbaar geheugen invullen (e-depot).*
4. *In overleg met de aangesloten overheden de functie expertisecentrum digitaal archiveren invullen.*

Deze doelen worden aan de hand van het model van maatschappelijke waardecreatie uitgewerkt. In 2018 worden daarvoor vervolgfases doorlopen: de uitwerking van prototypes en waar mogelijk en nodig verder opschalen.

De begroting 2018 met programma is al eerder vastgesteld door het bestuur. De daarin gestelde doelen zijn verwerkt in dit Uitvoeringsplan. Van het vorige plan is een aantal doelen niet (geheel) gerealiseerd. De nog te realiseren doelen wil het Waterlands Archief alsnog nakomen in de nieuwe planperiode. Voor de verdere uitvoering van dit plan worden zoals gebruikelijk begrotingen opgesteld met jaarprogramma's. Het eerste jaarprogramma waarin specifieke doelen uit dit plan worden opgenomen is derhalve de begroting 2019 met programma. Begrotingen met programma's worden zoals gebruikelijk voorgelegd aan het bestuur. Verantwoording over de uitvoering vindt plaats in de jaarstukken inclusief jaarverslagen met programmaverantwoording.

Inhoud

Samenvatting.....	2
Voorwoord	4
Inleiding.....	5
Visie	6
Missie.....	7
Doelen	7
Strategie	7
Meerjarenprogramma.....	8
1. Publiek.....	8
Doelen publiek.....	9
2. Beheer	10
Doelen beheer	11
3. Toezicht	12
Doelen toezicht	13
4. Organisatie	14
Doelen organisatie	15
5. Samenwerking.....	16
Doelen samenwerking.....	16
Terugblik.....	17
Uitbreiding digitale dienstverlening en interactiviteit	17
Verbreding publieksactiviteiten en samenwerking.....	17
Werken aan duurzame (digitale) opslag en toegankelijkheid.....	17

Voorwoord

In het afgesloten Uitvoeringsplan 2015-2017 lag de focus op de uitbreiding van de digitale dienstverlening (van binnen naar buiten). Daarin zijn veel doelen gerealiseerd zoals het digitaal kunnen raadplegen van alle toegangen. Maar ook de publieksactiviteiten zijn verbreed en er is gewerkt aan duurzame digitale opslag en toegankelijkheid. In het voorliggende Uitvoeringsplan ligt de nadruk op nieuwe diensten op basis van netwerken en samenwerken (van buiten naar binnen). In dit plan staat wat wij gaan doen, met wie wij dat gaan doen en hoe.

Vanwege het opstellen van dit nieuwe plan voor de periode 2018-2021 is met hulp van Futureconsult een scenariotraject gestart. Bij het Waterlands Archief zijn de scenario's gebruikt om een 'strategische conversatie' te voeren met de betrokkenen bij het Archief. Om te beginnen is dat het bestuur, bestaande uit afgevaardigden uit de Colleges van Burgemeester en Wethouders van de zes betrokken gemeenten. Ook het Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier als belangrijke afnemer van diensten is daarbij betrokken. Een tweede groep betrokkenen wordt gevormd door de informatiebeheerders van de zes gemeenten. En tot slot wordt ook het personeel van het Waterlands Archief betrokken. Een tweede doel van het gesprek over de scenario's is normatief te onderzoeken wat gewenste en ongewenste elementen van de toekomst zijn en ten derde worden de scenario's gebruikt om strategische keuzes voor de toekomst te bespreken.

In twee bijeenkomsten zijn de scenario's uit de voor Archief2020 ontwikkelde publicatie *Op weg naar 2020 en verder* gepresenteerd, in groepjes besproken en vervolgens plenair gepresenteerd en bediscussieerd. De scenario's zijn gebruikt ter inspiratie, waarmee de deelnemers vervolgens zelf hun eigen scenario's bouwen. De bevindingen van de twee bijeenkomsten zijn in de vorm van een concreet toekomstscenario teruggekoppeld in een laatste bijeenkomst van het bestuur met een aantal personeelsleden. Opvallend was de bereidheid van de betrokkenen om de discussie te voeren over de toekomst van het Waterlands Archief. Dát de archieffunctie gaat veranderen ten gevolge van de digitalisering en de komst van de informatiesamenleving is evident, maar wát er gaat veranderen, daarover wil iedereen graag meedenken. Opvallend is verder dat er ondanks alle verschillen en onzekerheden in de verwachtingen ook gemeenschappelijke lijnen voor de toekomst naar boven zijn gekomen.

Die gemeenschappelijke lijnen vindt u terug in de Inleiding onder visie: waarom en waartoe is het Waterland Archief? Uit die visie is een missie afgeleid. De Inleiding sluit af met de strategie om de missie en visie te realiseren. De visie is uitgewerkt in een aantal doelen binnen vijf programmalijnen in het hoofdstuk Meerjarenprogramma. Van het vorige plan zijn ook doelen niet (geheel) gerealiseerd. De nog te realiseren doelen wil het Waterlands Archief alsnog nakomen in de nieuwe planperiode. U vindt deze doelen terug bij de verschillende deelprogramma's. Voor de duidelijkheid zijn alle nog te realiseren doelen uit de vorige periode achterin opgesomd in het hoofdstuk Terugblik.

Inleiding

Het nut van archiveren en het belang van archief zijn evident. Archieven vormen om te beginnen het geheugen van organisaties en individuen. Behalve als geheugensteun vervullen archiefstukken ook een functie als bewijsstuk, bron van informatie, lering en vermaak en als symbool van het verleden. Archieven zijn belangrijk voor kwalitatief hoogwaardig bestuur van zowel private als publieke instellingen, als bron voor wetenschappelijk en kritisch onderzoek en voor de kenniseconomie. De kern van de opgave van het Waterlands Archief is en blijft het duurzaam beheren en op een betekenisvolle wijze beschikbaar stellen van procesgebonden informatie die als zodanig is gewaardeerd. Deze wettelijke taken van de deelnemende colleges zijn gedelegeerd aan het Waterlands Archief en vastgelegd in de gemeenschappelijke regeling. Tegelijkertijd is de manier waarop we met archieven omgaan sterk aan het veranderen (zie kadertekst: Het hybride archief). Het Waterlands Archief staat daardoor de komende jaren voor de opgave om de huidige werkzaamheden te continueren en tegelijkertijd de omslag te maken naar een nieuwe invulling van zijn taken.

Het hybride archief – scenario voor de archieffunctie in 2021

Archieffinstellingen hebben te maken met een ontwikkeling die grote impact gaat hebben op de archieffunctie: de digitalisering en de komst van de informatiesamenleving. De verwachte archieffunctie in 2021 is op hoofdlijnen als volgt. Naast de traditionele functies van het archief – administratie en erfgoedbehoud – krijgen overheidsarchieven steeds meer de functie om overheidsinformatie in de vorm van omvangrijke gegevensbestanden ('big data') te verschaffen. Alle overheidsinstellingen die overheidsarchief beheren hebben zich aangesloten bij het landelijk netwerk van e-depots. Er wordt hard gewerkt aan het verbinden van verschillende toegangskanalen tot informatie en geavanceerde(re) integrale zoekmachines voor de ontsluiting. Papierdocumenten worden nog steeds gedigitaliseerd, inmiddels gebeurt dit volledig fabrieksmatig. Archieven functioneren steeds meer als adviesorgaan voor het bewaren van overheidsinformatie. Studiezalen bestaan nog wel, maar het aantal bezoeken is de afgelopen jaren verder teruggelopen.

Op weg naar 2020 en verder... Het verhaal van de archieffunctie (2015)

Het traditionele concept van het Waterlands Archief als vindplaats van uitsluitend tastbare objecten is niet langer meer actueel. Ook digitale informatieobjecten moeten duurzaam toegankelijk bewaard worden. Een digitale archiefbewaarplaats is echter niet lokaal gebonden, maar kan ook een landelijke voorziening zijn of bij de archiefvormer zelf zijn ingericht. Een van de nog onbeantwoorde vragen is of er landelijke voorzieningen gaan komen voor het duurzaam beheren en toegankelijk maken van overheidsinformatie of juist niet. Een andere vraag op technisch gebied is welke rol de blockchaintechnologie (zie kadertekst: Blockchain) gaat spelen in het waarborgen van de betrouwbaarheid en authenticiteit van archiefstukken. Onduidelijk is ook welke rol van het archief wordt gevraagd door (toekomstige) partners. Het Waterlands Archief moet hierbij 'van buiten naar binnen denken' en daarmee in een meer faciliterende rol komen. Dat vraagt om meer netwerken en samenwerken met partners en om aanwezigheid op (virtuele) plaatsen waar ons publiek komt.

Blockchain – van Bitcoin tot archiefstuk

De blockchaintechnologie heeft de virtuele munt Bitcoin mogelijk gemaakt maar kan ook voor overdracht van andere gegevens worden gebruikt. Blockchain is een vertrouwensfacilitator en gaat de rol van ‘vertrouwde derde partij’ daarom veranderen. Een blockchain is in staat om vertrouwen te genereren tussen twee partijen die elkaar niet kennen, zonder dat hier een tussenpersoon bij betrokken hoeft te zijn. Beroepsgroepen en sectoren die hun rol zullen zien veranderen onder invloed van blockchains zijn daarom vertrouwde partijen als banken, verzekeraars, notarissen, accountants en overheden. Blockchaintechnologie zal impact gaan hebben op onze samenleving. Beroepsgroepen zullen veranderen of verdwijnen. Tegelijkertijd biedt het kansen voor nieuwe activiteiten.

Blockchain. De technologie die de wereld radicaal verandert (2017)

Visie

Waarom en waartoe is het Waterland Archief? Het Waterlands Archief heeft verschillende maatschappelijke functies: collectief geheugen, duurzaam toegankelijke bron van informatie, betrouwbare informatiebron, toezichthouder en expertisecentrum.

Het Waterlands Archief vormt ten eerste het collectief geheugen van de regio Waterland. Door beheer en beschikbaarstelling van archieven en collecties houdt het Waterlands Archief het collectief geheugen levend en wordt het cultureel erfgoed gewaarborgd. Veel scholen maken gebruik van deze functie voor hun lesprogramma als onderdeel van het vak geschiedenis. Daarom heeft het Waterlands Archief ook een educatieve functie. In het digitaal geschiedenislokaal leren scholieren op een interactieve manier over de geschiedenis van de plek waar zij wonen.

Ten tweede is het Waterlands Archief een duurzame en (fysiek) toegankelijk bewaarplaats van informatie waar de betrokken gemeentes en particuliere archiefvormers graag hun data aan toevertrouwen. Het archief waarborgt de continuïteit, beschikbaarheid en toegankelijkheid van overheidsinformatie. Het Waterlands Archief is vanuit elke huiskamer toegankelijk en biedt hiermee een zeer flexibele informatievoorziening.

De derde functie is die van betrouwbare informatiebron. Het Waterlands Archief waarborgt de betrouwbaarheid van de informatie. Het Waterlands Archief fungeert in het brede informatielandschap als een gedegen informatiebron die de betrouwbaarheid en authenticiteit van de geboden informatie kan garanderen. Ook is het Waterlands Archief een waarborg voor de privacy van burgers. Gevoelige (overheids)informatie komt niet zomaar op straat te liggen.

Ten vierde heeft het Waterlands Archief een regulerende en adviserende functie voor de aangesloten lokale overheden en andere archiefvormers. Medewerkers van het archief adviseren bij de archivering van hun data. Het Archief heeft ook een toezichtfunctie en volgt daarbij de landelijke selectielijst voor wat bewaard blijft en wat gewist wordt afhankelijk van de relevantie en gevoeligheid van het materiaal. Ook geeft het Waterlands Archief richtlijnen voor dataopslag aan lokale overheden en controleert zo nodig de naleving daarvan.

Tenslotte heeft het Waterlands Archief een functie als expertisecentrum voor de aangesloten overheden. Het draagt daarmee bij aan een verdere professionalisering van de informatiebeheerders bij de lokale overheden.

Missie

Uit het voorgaande wordt de volgende maatschappelijke waarde afgeleid:

Het Waterlands Archief is het betrouwbare geheugen van de regio Waterland.

Doelen

Hiervoor is vastgesteld wat de maatschappelijke functies zijn en wat de maatschappelijke waarde – de ‘waardepropositie’ – is van het Waterlands Archief de komende jaren. Dit plan gaat over de Wat-vraag: wat moeten wij daarvoor doen? Deze vraag is in het volgende hoofdstuk Meerjarenprogramma in ieder deelprogramma beantwoord met doelen. Bij die doelen is ook de Wie-vraag beantwoord: met wie – de community – willen we het doel bereiken. Volgende stap is om die maatschappelijke waarde daadwerkelijk te creëren.

Strategie

Nog niet beantwoord is de Hoe-vraag: hoe gaan wij dat aanpakken? Het Waterlands Archief gaat de komende jaren ‘op reis’ om haar rol in het nieuwe landschap te onderzoeken. Flexibiliteit en keuzemomenten zijn belangrijk in die reis. Het Waterlands Archief treedt daarbij meer naar buiten om te onderzoeken waar het een bijdrage kan leveren. Het Waterlands Archief verkent in de periode 2018-2021 specifiek onderstaande nieuwe doelen.

- 1. In samenwerking met de historische verenigingen de functie collectief geheugen invullen.*
- 2. In samenwerking met de onderwijsinstellingen de functies collectief geheugen en betrouwbare informatiebron invullen.*
- 3. In overleg met de aangesloten overheden de functie betrouwbaar geheugen invullen (e-depot).*
- 4. In overleg met de aangesloten overheden de functie expertisecentrum digitaal archiveren invullen.*

Deze doelen worden aan de hand van het model van maatschappelijke waardecreatie uitgewerkt. Daarmee is de waardepropositie uitgewerkt in een businessmodel. Dat businessmodel wordt niet beperkt tot een financieel-economisch model (“verdienmodel”), maar betreft hierbij ook (immateriële) maatschappelijke waarden. In 2018 worden daarvoor vervolgfases doorlopen: de uitwerking van prototypes en waar mogelijk en nodig verder opschalen.

Voor de verdere uitvoering van dit plan worden zoals gebruikelijk begrotingen opgesteld met jaarprogramma’s. De begroting 2018 met programma is al eerder vastgesteld. De daarin gestelde doelen zijn verwerkt in dit Uitvoeringsplan. Het eerste jaarprogramma waarin specifieke doelen uit dit plan worden opgenomen is derhalve de begroting 2019 met programma. Begrotingen met programma’s worden zoals gebruikelijk voorgelegd aan het bestuur. Verantwoording over de uitvoering vindt plaats in de jaarstukken inclusief jaarverslagen met programmaverantwoording.

Meerjarenprogramma

1. Publiek

Sinds de eeuwwisseling is cultuurhistorie een steeds centralere plaats in onze maatschappij gaan innemen. Zowel op lokaal als op landelijk niveau is dit zichtbaar, bijvoorbeeld in televisieprogramma's als *Verborgen Verleden* en *Andere Tijden*. Waterland en Zaanstreek kennen gemeenschappelijke cultuurhistorische aspecten die van nationale en zelfs internationale betekenis zijn: een waterrijk landschap, de Zaanoevers, Marken, De Stelling van Amsterdam, de Beemster en het Noorzeekanaal. (zie kadertekst: Oud-Holland). Maar ook de dialecten, het eeuwenoude toerisme, de klederdracht en de verhalencultuur zijn kenmerkend. Van deze historische aspecten en meer bewaren het Waterlands Archief en het Gemeentearchief Zaanstad de neerslag in tekst en beeld, op papier en digitaal. Het Waterlands Archief werkt met het Gemeentearchief Zaanstad en andere partners samen om een collectief geheugen te zijn voor Waterland.

'Oud Holland' – cultuurhistorie van de regio Waterland en Zaanstreek

Nergens in Nederland is het land natter dan in het veengebied van de regio Zaanstreek en delen van de regio Waterland, zoals het Jisperveld. Lange bewoningslinten strekken zich uit in dit waterige land, zoals West- en Oostzaan en Jisp. Aan de oevers van de Zaan ontwikkelde zich in de 17^e en 18^e eeuw het grootste industriegebied van Europa. In de 13^e eeuw stichtten monniken uit Friesland een uithof op Marken. Het voormalige eiland met zijn 'werven', zijn houten huizen en de haven is van een grote cultuurhistorische betekenis. Het noordelijk deel van de (nieuwe) Stelling van Amsterdam, welke op de Lijst van het Werelderfgoed van de Unesco is geplaatst, ligt in de regio Waterland en de Zaanstreek. Van de grote 17^e eeuwse droogmakerijen is de Beemster de polder die qua vormgeving, qua ontwerp het meest bijzonder is. Ook de Beemster is op de Lijst van het Werelderfgoed geplaatst. De aanleg van het Noorzeekanaal en de ontwikkeling van het havengebied betekende voor de Zaanstreek een nieuwe fase van industriële ontwikkeling.

De cultuurhistorie van Waterland en Zaanstreek. Cultuurhistorische waardenkaart Noord-Holland

Samenwerking is geen doel op zich. Door samen te werken met andere instellingen wordt ons publiek beter bediend. Op het gebied van onderzoek met universiteiten en hogescholen (stages en onderzoeksprojecten), voor leren en informeren met de Bibliotheek Waterland en middelbare scholen (Nieuwenhuijzenlezing en educatief aanbod voor scholen) en voor presenteren met musea en historische verenigingen in de regio Waterland. En in het digitale netwerk door het aanbieden van open data waarmee anderen betekenis kunnen geven. Waar de interactie met het publiek plaats vindt is minder van belang, dat kan in de publieksruimten van het Waterlands Archief, dat kan elders. Andersom zijn onze ruimtes beschikbaar voor andere culturele en educatieve organisaties om lezingen, cursussen, presentaties etc. te geven op cultuurhistorisch gebied.

Historische verenigingen en musea zijn een belangrijke doelgroep waarmee intensievere samenwerking wordt gezocht. De succesvolle samenwerking met de bibliotheek op het gebied van onderwijs (groep 7 en 8 van het basisonderwijs) wordt voortgezet. Het digitale geschiedenislokaal voor de middelbare scholen wordt actief gepromoot onder vakdocenten in de regio. Bij de (wisselende) exposities staan de archiefstukken in hun context centraal, het Waterlands Archief is

immers geen museum waarin de beleving centraal staat. Voor de programmering van de expositieruimte wordt naast de Bibliotheek Waterland de samenwerking gezocht met andere instellingen op het gebied van cultuurhistorie en educatie: verschillende musea, cultuurhuizen, de Vrije academie, de Volksuniversiteit, etc. Het huidige historische informatiepunt kan opgaan in de nieuwe opzet.

Voor complexer historisch onderzoek is er nog steeds behoefte aan specifieke deskundigheid. Het Waterlands Archief levert die deskundigheid. Daarnaast blijven wij ook een bijdrage leveren aan historische publicaties. Historisch onderzoek vormt daar een onderdeel van naast redactie en beeldredactie. Onderzocht wordt of het mogelijk is om van de nieuwe inventarissen van het oud-archief van Broek en van de drie historische stadsarchieven van Purmerend, Edam-Volendam en Monnickendam een historische reeks te maken.

De digitale bezoeker kan naast de traditionele studiezaal nu al gebruik maken van digitale inventarissen en nadere toegangen op gedigitaliseerde bronnen. Via de website waterlandsarchief.nl kan op afstand het nodige vooronderzoek plaatsvinden. In de komende jaren kan de onderzoeker ook gebruik gaan maken van een digitale studiezaal om zijn onderzoek te doen. Veelgevraagde bronnen zijn al digitaal beschikbaar via waterlandsarchief.nl en archieven.nl. Archiefstukken worden daaraan nog toegevoegd door digitaliserings- en vervangingstrajecten (zie programma 2 Beheer). Een volgende stap is dat de onderzoeker zelf aan kan geven welke archiefbronnen gedigitaliseerd worden. De gedachte hierachter is dat steeds meer veelgevraagde bronnen hiermee online komen te staan. Tot slot mag de digitale bezoeker de komende jaren steeds meer diensten op maat verwachten.

Ook voor de digitale bezoeker geldt dat het Waterlands Archief meer naar de bezoeker toe gaat. Dat gebeurt al door onze aanwezigheid op 'social media' zoals Twitter, Facebook, Pinterest en Flickr. Deze aanwezigheid gaan we actief versterken maar ook passief door het aanbieden van meer open bronnen / data waar anderen op voort kunnen bouwen.

Doelen publiek

- 1. In samenwerking met de historische verenigingen de functie collectief geheugen invullen.*
- 2. In samenwerking met de onderwijsinstellingen de functies collectief geheugen en betrouwbare informatiebron invullen.*
- 3. Met universiteiten en hogescholen historische onderzoeksprojecten uitvoeren.*
- 4. Publicatie van de inventarissen van historische dorps- en stadsarchieven.*
- 5. Met de Bibliotheek Waterland educatief aanbod blijven organiseren.*
- 6. Ontwikkelen van onderzoeksgidsen en broncommentaren.*
- 7. Digitaliseren archiefbronnen op verzoek door gebruik Archiefbank MAIS Flexis.*
- 8. Digitale studiezaalmedewerker aan wie online informatie gevraagd kan worden.*
- 9. Publieksversie jaarverslag en jaarboek Waterland.*
- 10. Organiseren van aanvullende cursussen en workshops.*

2. Beheer

Beschikbaarstelling van archief kan niet zonder een zorgvuldig beheer. Dat geldt voor het papieren archief, maar ook voor het digitale archief. Ondanks alle veranderingen zoals genoemd in de Inleiding blijft het beheer van het papieren archief aandacht vragen. Oud archief moet nog steeds worden bewaard, geconserveerd en beschreven. Er blijven daarmee experts vereist in de traditionele disciplines (deskundigheid oud-archief en historische expertise). En bij digitale archieven is het borgen van duurzaamheid en betrouwbaarheid cruciaal. Het duurzaam en betrouwbaar beheren van digitaal gevormde archieven is dan ook een van de grote opgaven voor het Waterlands Archief.

Het Waterlands Archief beheert een aantal bijzondere dorps- en stadsarchieven. Het archief van de drie middeleeuwse plaatsen Edam, Purmerend en Monnickendam is opgeslagen bij het Waterlands Archief. Daarnaast beheert het Waterlands Archief bijzondere historische waterschapsarchieven en particuliere archieven en collecties. Een deel van de papieren archieven van het Waterlands Archief is nog niet ontsloten of nog niet voldoende ontsloten. Het archief van Broek en van de drie historische stadsarchieven wordt opnieuw geïnventariseerd om ze beter toegankelijk te maken. De (met name 19^e -eeuwse) overheidsarchieven die nog beperkt toegankelijk zijn worden bewerkt en nader toegankelijk gemaakt. Tot slot worden de nieuwe toegangen gepubliceerd op internet. In 2021 zijn daarmee alle overheidsarchieven bij het Waterlands Archief voldoende ontsloten.

De toegankelijkheid van het beeldmateriaal is van essentieel belang voor de educatie en overige publieksactiviteiten. Maar ook de uitbreiding ervan, bijvoorbeeld door aanvulling met collecties van historische verenigingen, is van belang. Met de oudheidkundige verenigingen wordt hun beeldmateriaal voor de beeldbank van het WA verder gedigitaliseerd en beschreven zodat er een 'Waterlandse Beeldbank' ontstaat. Een groot deel van het beeldmateriaal is nog niet gedigitaliseerd of toegankelijk gemaakt. Hier wordt verder aan gewerkt met hulp van onze vrijwilligers.

De depotcapaciteit van het Waterlands Archief is ruim vijf kilometer plankruimte, waarvan nu ongeveer vier en een halve kilometer bezet is. Een uitvraag bij de deelnemende gemeenten heeft geleerd dat de resterende ruimte niet voldoende is voor de nog over te brengen papieren archieven. In overleg met de deelnemende gemeenten worden de series bouwdoSSIERS (overgebracht en nog over te brengen) vervangen. Bij elkaar betreft dit op dit moment een kilometer plankruimte. Daarmee heeft het Waterlands Archief naar verwachting voldoende depotruimte voor de overbrenging van het resterende papieren overheidsarchief en andere papieren archieven. De achterstand in de conservering van de archieven wordt opgepakt aan de hand van een op te stellen conserveringsplan.

Om digitale informatie duurzaam toegankelijk te kunnen bewaren is een e-depotvoorziening nodig. Gemeenten zijn bijvoorbeeld verplicht om ruimtelijke plannen in digitale vorm te bewaren. Een e-depot is de digitale variant van de huidige archiefbewaarpplaats voor papieren archief. Hiervoor zoekt het Waterlands Archief aansluiting bij de landelijke voorziening die ontwikkeld is bij het Nationaal Archief. Met deze voorziening kan ook archief eerder dan wettelijke overbrengingstermijn worden beheerd ('uitplaatsing'). Hiermee kan door het Waterlands Archief ondersteuning worden geboden voor een meer open overheid en het aanbieden van open data. Het Waterlands Archief biedt al gegevens aan in de vorm van open data. Dit is belangrijk vanwege de ontwikkelingen van Big Data en Digital Humanities (zie kadertekst: Big Data en Digital Humanities). Aansluiting bij gemeentelijke data labs van overheden is een mogelijkheid om het gebruik van onze open data te stimuleren. Een andere mogelijkheid is om de samenwerking te zoeken met hogescholen en universiteiten met programma's op het gebied van Digital Humanities.

Big Data en Digital Humanities

Big Data zijn technisch gezien verzamelingen gegevens die zich kenmerken door de grote hoeveelheid, de grote snelheid waarmee gegevens ontstaan en de grote onderlinge variatie. Er is geen controle op het compleet zijn van elk onderdeel en er is geen ordening. Als we kijken naar de potentie van Big Data, dan verwijst het naar dingen die je op een grote schaal kunt doen en die op een kleinere schaal niet mogelijk zijn, en waarmee je nieuwe inzichten verkrijgt of nieuwe vormen van economische waarde creëert op een manier die invloed heeft op onder andere markten, organisaties en de relatie tussen burgers en overheden.

Onder Digital Humanities verstaan we een manier van onderzoek doen waarbij digitale collecties op een innovatieve manier worden gebruikt door ze te verrijken en te onderzoeken met geavanceerde geautomatiseerde technieken. Voorbeelden daarvan zijn: tekst-/datamining, visualisaties, het toevoegen van geolocaties, statistische analyse van grote hoeveelheden data of toepassing van standaarden voor het semantisch web.

De Big Data revolutie. Hoe de data-explosie al onze vragen gaat beantwoorden (2013)

Het Waterlands Archief blijft een actieve rol spelen in de acquisitie van representatieve archieven en collecties van particulieren, bedrijven, kerken en verenigingen. Deze archieven en collecties voegen veel toe aan de verplicht over te brengen archieven van overheden. Ze zijn van belang voor het collectief geheugen van Waterland, de educatieve activiteiten en de overige publieksactiviteiten.

Doelen beheer

- 1. In overleg met de aangesloten overheden de functie betrouwbaar geheugen invullen (e-depot).*
- 2. De drie historische stadsarchieven zijn opnieuw geïnventariseerd.*
- 3. Alle archieven zijn toegankelijk door middel van een toegang.*
- 4. Alle toegangen zijn gepubliceerd op internet.*
- 5. Vervanging bouwdoSSIers op basis van de Handreiking vervanging.*
- 6. Conservering van collecties op basis van een conserveringsplan.*
- 7. Met de aangesloten overheden vormgeven aan een open overheid en open overheidsdata.*
- 8. Met Metropoolregio Amsterdam Noord deelnemen aan Big Data onderzoek.*
- 9. Met hogescholen en universiteiten ondersteunen van Digital Humanities onderzoek.*
- 10. Acquisitie op basis van een acquisitieplan en de Handreiking waardering en selectie.*

3. Toezicht

De verschillende functies van archieven – dynamisch, semi-statisch en statisch – schuiven steeds meer in elkaar. Informatie-eenheden (archiefstukken) leiden naast en door elkaar verschillende levens en kunnen gelijktijdig voor meerdere doeleinden en in verschillende hoedanigheden worden gebruikt. Het inzicht groeit dat daarbij duurzame toegankelijkheid begint bij de procesinrichting van de archiefvormer. Met name bij de overgang naar volledig digitaal archiveren (vervanging van papieren stukken) is de komende jaren advies en expertise nodig bij de procesinrichting en vervanging. Tegelijkertijd houdt het Waterlands Archief een rol als toezichthouder. Het is zaak om deze rollen gescheiden te houden.

In de omslag naar digitaal archiveren is er behoefte aan advisering en ondersteuning van openbare en particuliere archiefvormers. De zes gemeenten die deelnemen in de gemeenschappelijke regeling – Beemster, Edam-Volendam, Landsmeer, Purmerend, Waterland en Wormerland – adviseren wij over de inrichting van een duurzame informatievoorziening. Archivering moet vanaf het moment van creatie van digitale informatie goed geregeld zijn. Want langer wachten betekent hoge kosten voor herstel achteraf. Om dit te realiseren moet bij het ontwerpen van werksystemen (de informatiesystemen die gebruikt worden voor het uitvoeren van werkprocessen) al rekening gehouden worden met de eisen van duurzame toegankelijkheid. We noemen dit ‘archivering by design’. Bij de inrichting van werksystemen kan het ‘Normenkader duurzaam toegankelijke overheidsinformatie’ (DUTO – zie kadertekst) worden toegepast.

DUTO – duurzaam toegankelijke overheidsinformatie

DUTO is een standaard programma van kwaliteitseisen voor de duurzame toegankelijkheid van overheidsinformatie. De eisen gaan over de inhoud van de overheidsinformatie en de functionaliteit om toegang te krijgen tot overheidsinformatie. Met de DUTO-eisen kunnen overheidsorganen bepalen welke maatregelen ze moeten nemen om de digitale informatie die ze ontvangen en creëren, duurzaam toegankelijk te maken. DUTO is bedoeld voor alle informatieprofessionals die betrokken zijn bij het (her)inrichten van werkprocessen en de daarbij gebruikte applicaties.

Duurzaam wil zeggen: iets is bestand tegen verandering - vanaf het moment van ontstaan en voor zo lang als noodzakelijk. Duurzaam toegankelijke overheidsinformatie moet niet alleen nu, maar ook over een maand, een jaar, 10 jaar en 100 jaar toegankelijk zijn. De toegankelijkheid moet dus zijn ingericht op toekomstige veranderingen.

wiki.nationaalarchief.nl

Het voorgaande betekent een verschuiving van de traditionele rol van DIV- en archiefexperts: van de (semi-)statische fase naar de pre-dynamische fase. Waarbij de samenwerking gezocht wordt met de ontwerpers van de werksystemen. Dat zijn de analisten, architecten, adviseurs, etc. die gezamenlijk bedenken wat de digitale werksystemen doen en hoe ze er onder de motorkap uitzien. Het Waterlands Archief draagt hiermee bij aan een verdere professionalisering van de informatiebeheerders bij de lokale overheden. Het Waterlands Archief is hierin proactief en een professionele partij, en wordt daarmee een expertisecentrum op het gebied van (digitaal) archiveren.

Naast advies en expertise heeft het Waterlands Archief de wettelijke taak om toezicht te houden op de niet-overgebrachte archiefbescheiden bij de aangesloten gemeenten en hun gemeenschappelijke regelingen. Gezien het feit dat digitaal archiveren steeds belangrijker wordt bij gemeenten, ligt de

focus van het toezicht hier ook op in de komende jaren. Digitale informatie vergt vanaf het moment van ontstaan zorgvuldig beheer om de betrouwbaarheid en toegankelijkheid ervan te kunnen borgen. Het is zaak erop toe te zien dat digitale archieven vanaf het moment van creatie duurzaam worden beheerd.

Uitoefening van toezicht gebeurt door middel van inspecties conform de Archief KPI's, welke zijn opgesteld door de VNG. Deze inspecties vinden eenmaal per twee jaar plaats. Met behulp van de Archief KPI's wordt gemeten in hoeverre een gemeente voldoet aan de wettelijke vereisten uit de archiefwet. Het is daarmee vooral een instrument om 'compliance' (mate waarin een organisatie voldoet aan wet- en regelgeving) te meten. Daarnaast zal op verzoek een integrale inspectie worden uitgevoerd. Deze integrale inspectie kijkt breder naar de wijze waarop het informatie- en archiefbeheer wordt uitgeoefend in de organisatie en richt zich met name op het digitale aspect hiervan. Het is daarmee vooral een instrument om 'accountability' (mate waarin een organisatie verantwoording af kan leggen) te meten. In een jaar dat er geen integrale inspectie of een inspectie op basis van de Archief KPI's plaatsvindt, voert de archiefinspecteur een evaluatiegesprek met de betreffende gemeente.

Naast deze cyclus van toezicht, is het ook mogelijk dat er behoefte is aan een ander soortig inspectie, audit of thema-onderzoek. Een voorbeeld hiervan is de audit op de digitale beheeromgeving wanneer een gemeente volledig digitaal wil archiveren. Dit kan met behulp van een RODIN.

Doelen toezicht

- 1. In overleg met de aangesloten overheden de functie expertisecentrum digitaal archiveren invullen.*
- 2. Voorlichting geven aan archiefvormers over digitale duurzaamheid.*
- 3. Eén keer per twee jaar uitvoeren van een KPI inspectie bij de aangesloten gemeenten.*

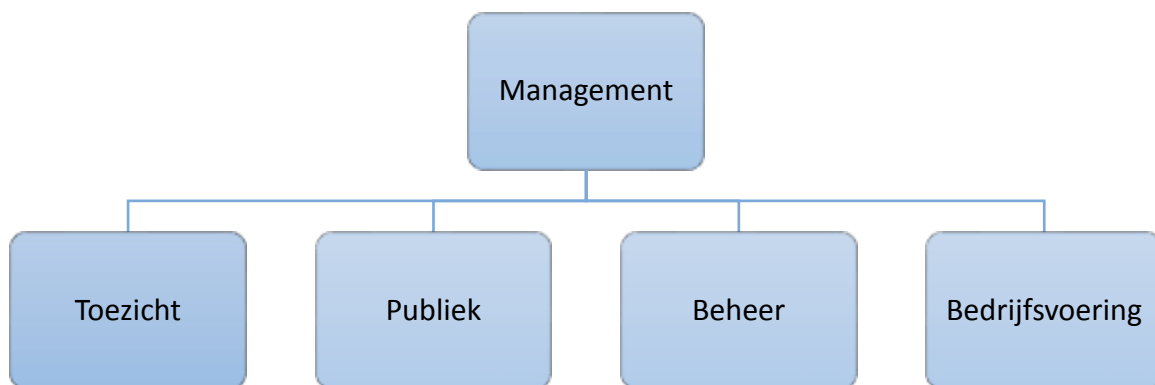
En aanvullend, op verzoek van één van de aangesloten gemeenten of na besluit van het bestuur:

- 4. Uitvoeren van een integrale inspectie.*
- 5. Uitvoeren van een thema-onderzoek en/of RODIN audit.*

4. Organisatie

De gemeentelijke samenwerking binnen de regio Waterland in de vorm van het ISW, verschuift al jaren in de richting van samenwerking met de Zaanstreek en met de 33 gemeenten binnen de Metropoolregio Amsterdam. Het ISW wordt afgebouwd, het Waterlands Archief wordt een zelfstandige gemeenschappelijke regeling. Met het wegvallen van het ISW als overkoepelende regeling wordt het Waterlands Archief zelf verantwoordelijk voor haar bedrijfsvoeringstaken. Een aantal van die taken is gedeeltelijk uitbesteed aan externen: personeel en financiën (Gemeente Waterland), facilitair en huisvesting (Bibliotheek Waterland) en informatie en ICT. De ontwikkelingen binnen het archiefwezen vereisen een permanente deskundigheidsbevordering van de medewerkers, met name waar het gaat om verwerving van expertise t.a.v. het duurzaam digitaal beheer en de digitale dienstverlening.

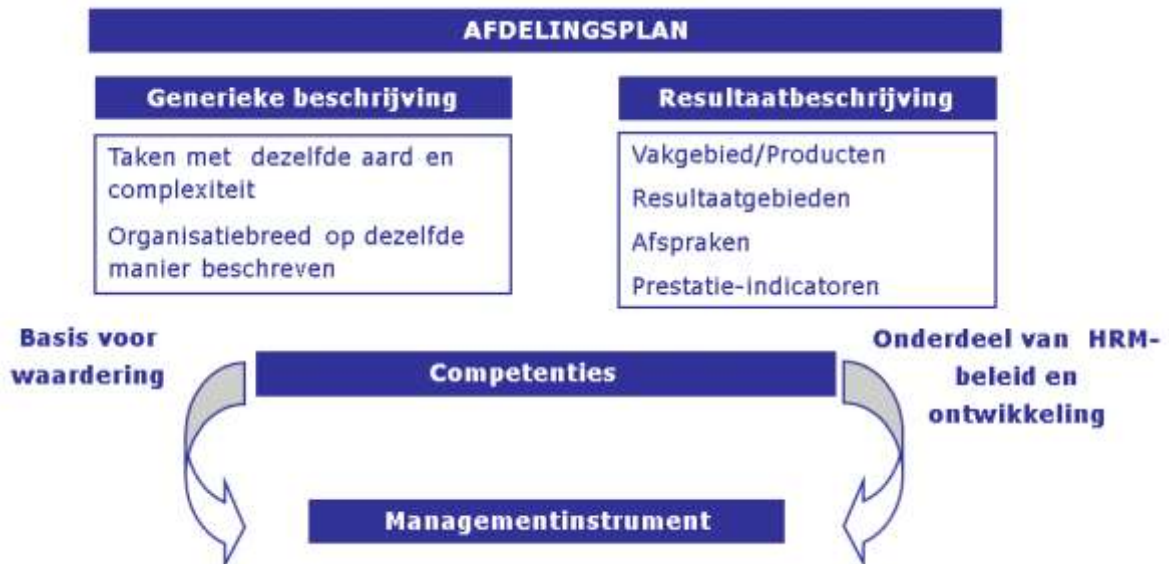
Welke organisatievorm past het best bij de uitvoering van dit plan? Bij de uitvoering past een flexibele organisatievorm met zowel vaste afdelingen als tijdelijke projecten. Veel doelen kunnen gerealiseerd worden binnen de bestaande structuur van de organisatie (zie organigram). Het verkennen van nieuwe doelen aan de hand van het model van maatschappelijke waardecreatie zal bijvoorbeeld projectmatig worden uitgevoerd. De afdeling Publiek kent een coördinator die onderdeel uitmaakt van het managementteam. Coördinatie van de onderdelen Bedrijfsvoering, Toezicht en Beheer valt onder verantwoordelijkheid van de Directeur.

Communicatie is een bedrijfstaak die juist in de samenwerking met anderen meer aandacht zal krijgen en momenteel geen afzonderlijke functie is. De functie Expert (digitaal) archief is nog niet ingevuld. Vanaf 2019 wordt, onder andere door natuurlijk verloop, een aanvang gemaakt met het invullen van deze functies. In 2019 en de jaren daarna zal een aantal medewerkers de dienst verlaten vanwege pensionering. Het is zaak om goed gekwalificeerd personeel te werven om de ontstane leemten op te vullen. In de samenwerking met het Gemeentearchief Zaanstad zal mogelijk ook de behoefte aan nieuwe functies ingevuld kunnen worden. Voor de medewerkers van het Waterlands Archief is de samenwerking met het Gemeentearchief Zaanstad mogelijk een kans. Bijvoorbeeld in doorgroeimogelijkheden en flexibele inzet. Bij een flexibele organisatievorm past ook gedegen ondersteuning voor opleidingen.

Het Waterlands Archief gaat werken met generieke functieprofielen en start daartoe een functieboektraject. Voor de methodiek van beschrijven en waarderen is het plan aan te sluiten bij de gangbare methodiek binnen de lokale overheid. Het betreft het generiek beschrijven van functies en het waarderen van deze functies met het waarderingssysteem RATO®. De functies binnen het Waterlands Archief worden generiek beschreven. Met de term generiek bedoelen we dat op grond van het overwegende karakter van werkzaamheden, de complexiteit van taken en de gerichtheid van

functies, een clustering in families gemaakt kan worden. Er zal afscheid genomen moeten worden van de neiging om alles tot in detail te beschrijven en er moet vertrouwen groeien in de coachende rol van de leidinggevende die niet meer de werkinstructie als beloningsbasis hanteert maar de aantoonbare waarde van de medewerker voor de organisatie (zie schema).

Vrijwilligers leveren een belangrijke bijdrage aan het realiseren van de doelstellingen van het Waterlands Archief. Bij het Waterlands Archief zijn tal van vrijwilligers actief, o.a. met het beschrijven van foto's en het invoeren van namen in de voorouder-database. Veel werk kan van huis uit verricht worden. Begeleiding wordt geboden door medewerkers van het Waterlands Archief. Gestreefd wordt naar het aantrekken van meer vrijwilligers, bijvoorbeeld door deelname aan het project Vele handen. Het Waterlands Archief biedt regelmatig stageplekken aan voor studenten van de archiefopleidingen. Bovendien is het Waterlands Archief een erkend ECABO-leerbedrijf voor het MBO.

Doelen organisatie

1. *Voortzetten Waterlands Archief als een zelfstandige gemeenschappelijke regeling.*
2. *Verbetering communicatie, bijvoorbeeld door digitale nieuwsbrieven.*
3. *Invullen van nieuwe functies op het gebied van communicatie en expertise digitaal archief.*
4. *Met het Gemeentearchief Zaanstad delen van functies.*
5. *Inrichten functieboek met (nieuwe) generieke functies en de waardering daarvan.*

5. Samenwerking

De oriëntatie van het Waterlands Archief is behalve op de regio Waterland ook gericht op de regio Zaanstreek. De gemeente Wormerland werkt al met de gemeente Oostzaan ambtelijk samen in de OVER-gemeenten. Ook maatschappelijke samenwerking loopt steeds vaker volgens de lijn Waterland-Zaanstreek. In de komende jaren is schaalvergroting door samenwerking de oplossing om in de pas te kunnen blijven lopen met de maatschappelijke ontwikkelingen en de eisen die in het digitale tijdperk aan de informatievoorziening worden gesteld. Door schaalvergroting, middels structurele samenwerking met een vergelijkbare dienst in de regio, kan de expertise en daarmee de slagkracht worden vergroot. Samenwerking met het Gemeentearchief Zaanstad ligt daarbij niet alleen voor de hand, maar is ook een bestuurlijke opdracht. Daarnaast werken we op archiefgebied ook samen met het Westfries Archief en het Regionaal Archief Alkmaar. Voor programmering en publiciteit zoekt het Waterlands Archief ook de samenwerking met de Bibliotheek Waterland.

In de samenwerking met het Gemeentearchief Zaanstad zijn er mogelijk voordelen te behalen op het gebied van publieksbereik, de externe oriëntatie en de doelmatigheid. Onder andere op het gebied van onderhoud en beheer van archiefbeheersystemen, het ontwikkelen en gebruikmaken van het e-depot, restauratieprojecten en applicatie- en websitebeheer zijn mogelijk efficiencyvoordelen te behalen. Op publieksgebied kent samenwerken ook mogelijke voordelen zoals het gezamenlijk digitaal beschikbaar stellen van bronnen. Op het personele vlak kunnen taken mogelijk worden verdeeld waardoor de expertise kan toenemen en er meer capaciteit zal zijn voor innovatie en vernieuwing van de dienstverlening. Deze samenwerking kent twee mogelijke inrichtingsvormen: een samenwerking in processen of een personele samenwerking. Een begin van samenwerking is al gemaakt op het gebied van Toezicht en Advies door de gezamenlijke inspectie van de OVER-gemeenten.

Een andere bestuurlijke opdracht is om binnen de regio Waterland nadrukkelijk de samenwerking te zoeken met de deelnemende gemeenten en andere maatschappelijke organisaties. Daarnaast zijn het Hoogheemraadschap en een aantal gemeenschappelijke regelingen belangrijke klanten van het Waterlands Archief. Maar het Waterlands Archief is er ook voor de Bibliotheek Waterland, onderwijsinstellingen, historische verenigingen, musea, etc. Kortom, het Waterlands Archief brengt kennis en expertise in waar dat nodig is, en werkt samen waar dat mogelijk is.

Tot slot is ook de verdere samenwerking met de media zoals krant, radio en televisie van belang. Deze samenwerking breiden we verder uit om op die manier een breder maatschappelijk draagvlak te creëren.

Doelen samenwerking

- 1. Verder verkennen en uitbouwen van de samenwerking met het Gemeentearchief Zaanstad.*
- 2. Voortzetten van de samenwerking met omliggende archiefdiensten.*
- 3. Opnieuw ontwikkelen van de samenwerking met de Bibliotheek Waterland.*
- 4. Verdere samenwerking met middelbare scholen, hogescholen en universiteiten.*
- 5. Doorontwikkelen samenwerking historische verenigingen en musea.*

Terugblik

In de afgesloten planperiode 2015-2017 is onder de naam “Duurzaam digitaal 2.0” een groot deel van de 23 gestelde doelen gehaald. Maar er zijn ook doelen niet (geheel) gerealiseerd. Soms zijn daarover nieuwe inzichten ontstaan en soms zijn die doelen nog te realiseren. Een voorbeeld van een achterhaald doel is: uitwerking principe de gebruiker betaalt mee. Door gewijzigde wetgeving is het inmiddels niet toegestaan om meer dan marginale kosten in rekening te brengen. Voor de duidelijkheid zijn alle nog te realiseren doelen hieronder opgesomd:

Uitbreiding digitale dienstverlening en interactiviteit

- Ontwikkelen van onderzoeksgidsen en broncommentaren.
- Gebruik Archiefbank MAIS Flexis voor digitaliseren op verzoek.
- Digitale studiezaalmedewerker.

Verbreding publieksactiviteiten en samenwerking

- Intensiveren samenwerking archiefdiensten.
- Intensiveren samenwerking bibliotheek.
- Intensiveren samenwerking musea, verenigingen.
- Publieksversie jaarverslag en jaarboek Waterland.
- Organiseren van cursussen en workshops.

Werken aan duurzame (digitale) opslag en toegankelijkheid

- Proactief adviseren van gemeenten.
- Voorbereiding aansluiting e-Depot.